

ภาษาไทยในกฎหมาย

ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ

กฎหมายไทย ย่อมเขียนเป็นภาษาไทย แต่ทำไมคนไทยที่อ่านภาษาไทยได้จึงไม่เข้าใจภาษาไทยในกฎหมายได้ทุกคน นอกจากภาษาไทยในกฎหมายแล้ว ถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ ที่ใช้กันทั่วไป ก็ย่อมมีความหมายหลายนัย ขึ้นอยู่กับผู้ใช้และการตีความของผู้รับข้อมูล

หนังสือที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่สมควรเป็นแบบอย่างได้ คือ หนังสือ "ภาษากฎหมายไทย" โดยศาสตราจารย์ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร อาจารย์ใหญ่ท่านหนึ่งในวงการกฎหมายไทย บทความที่ผมจะเขียนต่อไปนี้คงไม่ถึงระดับนั้น แต่จะเสนอสาระในแง่มุมต่าง ๆ ภาษาไทยในกฎหมายก็คงเหมือน ๆ กับภาษาไทยอื่น ๆ แต่อาจมีความหมายแตกต่างกันออกไปดังนี้

๑. ภาษาธรรมดา

เมื่อกฎหมายใช้ภาษาธรรมดา ก็ย่อมประสงค์จะให้มีความหมายตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป เช่น คำว่า "พ่อค้า" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๔(๑) ต้องถือตามความหมายที่ประชาชนเข้าใจโดยทั่วไป คือบุคคลที่ประกอบการค้าโดยทำการซื้อสินค้ามาแล้วขายไป เป็นปกติธุระ (ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๔๔/๒๕๑๒ (ประชุมใหญ่) หน้า ๑๔๒๖) หรือถือตามความหมายที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรม ซึ่งว่าไปแล้วบางทีก็อาจจะแปลก ๆ ก็เหมือนกัน เช่น คำว่า "แข่ง" ในคำพิพากษา^๑ ต่อไปนี้

"...คดีมีปัญหามาสู่ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยว่าฟ้องของโจทก์ที่กล่าวว่า จำเลยบังอาจขับรถแข่งรถเมลล์เหลือง โดยฝ่าฝืนป้ายห้ามแข่ง เป็นเหตุให้รถเมลล์เหลืองเสียหาย และหมุดคอสะพานเสียหาย แต่การพิจารณาได้ความว่า จำเลยขับรถสวนกับรถเมลล์เหลือง แล้วเกิดชนกันเสียหาย ดังนั้น จะเรียกว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้องซึ่งศาลต้องยกฟ้องหรือไม่ ได้พิเคราะห์แล้ว ตามพระราชบัญญัติจราจรฯ ไม่มีบทวิเคราะห์ศัพท์คำว่า "แข่ง" ไว้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ คำว่า "แข่ง" หมายถึง

ความถึงกิริยาที่แทรกหรือเสียค ซึ่งหมายความว่า เบียดเข้าไปหรือเฉียดไป ศาลฎีกาเห็นว่าเมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติความหมายไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะแล้วก็ต้องตีความหมายธรรมดา คือ หมายถึง กิริยาแทรก หรือเสียค คือเบียดเข้าไป หรือเฉียดไป ตามฟ้องของโจทก์จึงมีความหมายไปในทางที่ว่าขับรถเสียคหรือแทรกรถเมล์เหลืองได้ ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางที่เล่นชนหน้าหรือสวนกัน จะตีความหมายว่า แชน หมายถึงขับรถชนหน้าแต่อย่างเดียวก็น่าจะจำเลยโต้แย้งขึ้นมาหาได้ไม่ และเรื่องนี้ตามคำฟ้องของโจทก์ที่บรรยายมาก็แสดงให้เห็นอยู่แล้ว รถทั้งสองคันเล่นมุ่งหน้าไปคนละทางจะสวนกัน ศาลฎีกาเห็นว่าข้อเท็จจริงในการพิจารณาจึงเรียกไม่ได้ว่าแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้องซึ่งศาลต้องยกฟ้อง ฟ้องของโจทก์ถึงโทษจำเลยตามที่ให้ความในการพิจารณาได้ ฎีกาของจำเลยฟังไม่ขึ้น ศาลล่างทั้งสองพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลฎีกาไม่มีเหตุควรแก้ไข

จึงพร้อมกันพิพากษายืน ให้ยกฎีกาของจำเลยเสีย "

ดังนี้ ก็ขอให้ทราบว่า คำว่า "แซง" นี้เป็นที่เข้าใจกันทั่วไปตามพจนานุกรม ดังที่ศาลฎีกาท่านวินิจฉัยไว้ (แต่เล่มใหม่แก้ไขแล้ว)

เมื่อว่ากันถึงพจนานุกรมก็มีข้อน่าสังเกตคำๆ หนึ่งคือคำว่า "รัฐธรรมนูญ" ไม่น่าเชื่อเลยว่าในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๔๓ หลังเปลี่ยนแปลงปกครองถึง 18 ปี ไม่มีบัญญัติคำนี้เอาไว้ แต่กลับไปบัญญัติคำดัง เช่น "ทะแห่น" แปลว่า เสียงร้องของสัตว์ (พ.ศ. ๒๔๔๓ หน้า ๔๔๔) ซึ่งก็ไม่ได้บอกด้วยว่าเป็นเสียงร้องของสัตว์อะไร - จึงต้องลองฟัง ๆ ดู ก็แล้วกัน ว่าสัตว์อะไรที่ร้องเสียงอย่างนี้... ถ้าเป็น "โง้ง ๆ" คงพอเดาได้..... ล่วงมาอีก 50 ปี พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๔ ก็หามีคำว่า "รัฐธรรมนูญ" ให้เด่นชัดสว่างามสมกับที่มีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 50 ปี ไม่ แต่กลับไปหลบอยู่ในหมวดของคำว่า ธรรม... ธรรมนูญ (ตัวคำหนา) โดยมีคำว่า รัฐธรรมนูญ (ตัวบางจืด) อยู่ใกล้ ๆ (พ.ศ. ๒๔๙๔ หน้า ๔๑๔) ถ้าไม่หาให้ก็ก็ไม่พบ ส่วนคำว่า "พรุค" แปลว่า เสียงอย่างนั้น (พ.ศ. ๒๔๙๔ หน้า ๔๗๒) กับเป็นตัวคำหนา แสดงว่า เราให้ความสำคัญกับคำว่า พรุค โดยกล่าวว่าประชาชนจะไม่เข้าใจคำดังกล่าวมากกว่าคำว่า รัฐธรรมนูญ เมื่อเป็นดังนี้ รัฐธรรมนูญของเราจะมีคนเข้าใจความหมายได้อย่างไร ในเมื่อผู้ร่างพจนานุกรม ฉบับ 50 ปี ประชาธิปไตย ยังไม่เห็นความสำคัญในการให้ความหมายเลย

อย่างไรก็ตามในเรื่อง คำว่า "รัฐธรรมนูญ" นี้ ผมมองในแง่ที่ว่า ผู้จัดทำพจนานุกรมฉบับดังกล่าวอาจแสดงความหมายอย่างลึกซึ้งให้ประชาชนทั่วไป เห็นเป็นนัยว่า ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ ผ่าน พ.ศ. ๒๔๘๓ จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๕ รัฐธรรมนูญที่แท้จริงยังไม่เกิด เพิ่งมาเกิดเอาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ นี้เอง ก็เลยตัวยังเล็กอยู่ รอว่าเมื่อมีการชำระพจนานุกรมอีก ๓๐-๔๐ ปี ช่างหน้าคำ ๆ นี้ อาจจะโตขึ้นบ้าง ถ้าไม่หลุดหายไปในช่วงนั้น

๒. ภาษาเทคนิค หรือภาษาเฉพาะ

ในวงการวิชาการแต่ละแขนงย่อมมีศัพท์เฉพาะเจาะจงลงไปในสาขาของตน ไม่ว่าจะเป็นภาษาทางวิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรม แพทยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หรือปรัชญา เป็นต้น ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันเฉพาะในหมู่ของผู้ศึกษาในสาขานั้น กฎหมายก็เช่นกัน คำบางคำก็มีความหมายที่เข้าใจเฉพาะในหมู่นักกฎหมาย แม้ว่าคำเดียวกันนี้ประชาชนทั่วไปอาจเข้าใจเป็นอย่างอื่น เช่น

หนี้ คำว่าหนี้โดยทั่วไปก็หมายถึง หนี้เงิน แต่ตามกฎหมายนั้นหนี้หมายถึง หน้าที่ที่ต้อง กระทำการ ไม่กระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สิน

นิติกรรม คำนี้นักศึกษากฎหมายหลายคนพยายามจะแปลว่า กรรมของคนที่เรียนกฎหมาย ซึ่งแท้จริง ได้แก่ การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ

วิงราวทรัพย์ คนทั่วไปก็คงเข้าใจว่าต้องมีการวิ่ง แต่แท้จริงแล้วกฎหมายหมายถึง การลักทรัพย์ โดยฉกฉวยเอาซึ่งหน้าเท่านั้น แม้ว่าจะไม่มีการวิ่งเลย เพียงแต่หยิบของแล้วเดินเอาไปต่อหน้าก็เป็นวิงราวทรัพย์ได้ ๒

โกงเจ้าหนี้ เป็นความผิดเฉพาะในบางกรณีเท่านั้น การหลอกลวงโกงเจ้าหนี้ในหลาย ๆ เรื่อง ตามความเป็นจริง อาจไม่ใช่การโกงเจ้าหนี้ตามกฎหมายก็ได้

นอกจากนี้ยังมีคำว่า "บรรลุนิติภาวะ" คำว่า "โมฆียกรรม" คำว่า "ลามิควร
ได้" คำว่า "ทรัพย์" หรือคำว่า "จัดการงานนอกสั่ง" ซึ่งคำสุดท้ายนี้หมายถึงการที่บุคคลใด
เข้าทำกิจการแทนผู้อื่น โดยเขามีได้ว่าชานวณใช้ให้ทำ - ซึ่งใกล้เคียงกับคำภาษาชาวบ้านที่ขมคัน
คัวย - "เสี...." แต่ก็คงไม่เหมือนกันนักเพราะถ้าทำตามกฎหมายอาจได้เงินชดใช้คืน แต่ถ้าเป็น
ความหมายของชาวบ้านแล้ว...ไม่ได้อะไรก็น่าจะก็ใจกว่า เมื่อทราบแล้ว ต่อไปนี้แทนที่จะใช้ภาษา
ชาวบ้านว่าเขา ก็ควรใช้ภาษากฎหมายว่าเขาแทนที่แล้วก็แล้วกันนะครับ ว่า "เรื่องของฉันเธออย่า....
จัดการงานนอกสั่ง ! "

๓. นิยามศัพท์

การนิยามศัพท์ได้แก่ การกำหนดความหมายแก่คำหรือความที่ประสงค์จะให้มีความ
หมายพิเศษต่างหากจากความหมายธรรมดาทั่ว ๆ ไป เช่น

คำว่า "ป่า" ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ ว่า "ป่า หมายความว่า ที่ดิน
ที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน" ดังนั้น คำว่า "ป่า" จึงอาจหมายถึงที่ดินที่ไม่มีต้นไม้ แม้แต่
ดินเคียวก็ได้ ถ้าที่นั้นยังไม่มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน

ตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๔๕๐ มาตรา ๔(๑) "สัตว์น้ำ" หมายความว่า
ว่า ปลา เต่า กระ กุ้ง ปู แมงดา รวมทั้งไข่ของสัตว์น้ำเหล่านั้นทุกชนิด.....
และจำพวกสาหร่ายทะเล และหมายความรวมถึงสัตว์อื่นที่อาศัยอยู่ในน้ำ และพันธุ์ไม้น้ำอื่น ๆ
ตามที่พระราชกฤษฎีกากำหนด" ดังนั้นการเก็บสาหร่ายทะเลก็เท่ากับจับสัตว์น้ำเหมือนกัน และถ้า
พระราชกฤษฎีกากำหนดพันธุ์ไม้น้ำตามความใน มาตรา ๔(๑) คอนหาว่า "ได้แก่" ดอกบัวและผักบุ้ง
แล้ว ใครเก็บดอกบัวหรือผักบุ้งในที่ที่มีป้าย "ห้ามจับสัตว์น้ำ" ก็จะมีผลผิดที่เพราะคนธรรมดา
อาจเห็นว่าเป็นผักบุ้ง ดอกบัว แต่ในสายตาของกฎหมายแล้วต้องมองว่าเป็นสัตว์น้ำ ดังนั้นจึงไม่
แปลกใจถ้ารายการอาหารจะ เปลี่ยนจากผักผักบุ้งไฟแดงเป็นผักสัตว์น้ำไฟแดงให้นักกฎหมายได้รับประ
ทานกัน

อย่างไรก็ตามบางกรณี นิยามศัพท์ก็อาจมิได้หมายถึงคำที่มีความหมายที่แตกต่างไป เป็นแต่

ให้ความกระชับขึ้นเท่านั้น" เช่น นิยามคำว่า "รัฐมนตรี" หมายความว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หรือคำว่า "อธิการบดี" หมายความว่า อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

๔. ภาษาที่ไม่ชัดเจนในกฎหมาย

มีอยู่หลายกรณีที่กฎหมายไม่อาจบัญญัติโดยทำให้ชัดเจนได้ หรืออาจตั้งใจบัญญัติให้ไม่ชัดเจน เพื่อให้เกิดวิวัฒนาการในตัวของมันเอง เช่น ความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๑๑๓ "... การกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน..."

มาตรา ๔๕๖ "... จัดการตามควร..."

ถ้อยคำในคัตวบทเหล่านี้ จะต้องแปลความหมาย โดยอาศัยความรับผิดชอบ จารีตประเพณี สำนวนสำนึกและกาลเทศะประกอบด้วย^๔

นอกจากนี้อาจจะเป็นเพราะถ้อยคำในภาษาไทยไม่อาจหาคำที่แจ้งชัดรัดกุมได้ เช่น

คำว่า "ห้ามสูบบุหรี่" ถ้าใช้สามัญสำนึกก็คงเข้าใจว่า เขาห้ามก่อความรำคาญด้วยควันที่เกิดจากการสูบ ไม่ว่าจะเป็นบุหรี่ยี่ห้อหรือยาเส้น ฯลฯ แต่จะหาคำให้ได้ความแจ้งชัดรัดกุมได้ อย่างคำว่า "No Smoking" ไม่ได้ จึงอาจแก้ไขได้ด้วยการนิยามศัพท์ คำว่า บุหรี่ให้ครอบคลุมถึงสิ่งที่ก่อความรำคาญดังกล่าวด้วย^๕

คำว่า "ห้ามเดินลัดสนาม" ก็เช่นกัน อาจเข้าใจตามตัวอักษรได้ว่าห้ามเฉพาะเดินแต่วิ่งลัดสนามได้ ขี่รถบนสนามก็ได้ นอนหรือวิ่งเล่นในสนามก็ได้ แต่ถ้าเข้าใจว่าจุดประสงค์เขาเพื่อรักษาสนามแล้วย่อมต้องพิจารณาว่าการกระทำใด ๆ ที่อาจทำให้สนามเสียสภาพไป ย่อมทำไม่ได้ทั้งสิ้น ความหมายว่า "Keep off the grass" ถ้าใช้ว่า "ห้ามเข้าในสนาม"^๖ จะได้ความที่แจ้งชัดรัดกุมกว่าเป็นแน่

คำว่า "ห้ามจับเล่น นอกจากเหตุฉุกเฉิน" ที่เขียนไว้ตรงประตูฉุกเฉิน อาจทำให้เข้าใจ

ใจว่า จับจริง ๆ ได้ เพราะห้ามจับเล่น แต่ถ้าจะจับเล่นก็ยอมทำได้ในเวลาที่มิเหตุฉุกเฉิน และข้อห้ามนั้นก็ห้ามเฉพาะการจับ ถ้าเปิดออกไปเลยก็ไม่ผิด ดังนั้นถ้าเขียนข้อความเพียงว่า "ทางออกฉุกเฉิน" ก็น่าจะเพียงพอแล้ว" ดังนั้นเป็นต้น

ในเรื่องการใช้ภาษาที่อาจทำให้เข้าใจผิดนี้ ในการใช้ทั่ว ๆ ไปก็อาจเกิดขึ้นได้บ่อยครั้ง คราวหนึ่งเพื่อนของผมได้มาหาผมแล้วพูดขึ้นว่า "นี่คุณยืมเงินผมหน่อย" (ความจริงเขาใช้สรรพนามที่แสดงความสนิทสนมมากกว่านี้หลายเท่า) ผมฟังแล้วก็งงว่าจะให้ผมยืมเงินเขาหรือเขาจะมายืมเงินผมกันแน่

๔. ศัพท์กฎหมายที่มาจากภาษาอื่น

ในกรณีที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง หลักเสียงไม่ได้จริง ๆ จึงใช้ทับศัพท์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๖๑ ว่า "การสลักหลังตั๋วแลกเงิน....ยอมเป็นเพียง ประกัน (อ่าวล) สำหรับผู้สั่งจ่าย" และมาตรา ๕๓๔ อธิบายคำว่า อ่าวล ไว้ทั้ง ๆ ที่สามารถแปลได้ว่า เป็นประกันหรือค้ำประกัน แต่ก็ยังใช้ทับศัพท์เดิมซึ่งมาจากภาษาฝรั่งเศสว่า aval อาจเป็นเพราะเป็นศัพท์เฉพาะที่เข้าใจกันอย่างแพร่หลายในการนี้อยู่แล้วก็ได้ หากมิใช่ด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว ผู้ร่างกฎหมายไทย จะพยายามใช้ศัพท์ภาษาไทยที่ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในการบัญญัติกฎหมาย และหากเป็นภาษาต่างประเทศ ก็จะพยายามแปลมาเป็นภาษาไทย ด้วยถือว่าเป็นการแสดงความเป็นไทยเป็นเอกลักษณ์ เอกราช ของเจ้าของกฎหมาย โดยหาคำที่มีความหมายใกล้เคียงที่สุด -แม้บางครั้งอาจหายาก หรือรุ่มร่ามไปบ้าง แต่ก็ยังเป็นภาษาไทย และก็ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เช่น

คำว่า public order หรือ public policy เคยใช้คำว่า "รัฐประศาสนบาย หรือความปลอดภัยแห่งบุคคลอาหรัยสิน" ต่อมาก็ใช้คำว่า "ความสงบราบคาบของประชาชน" และในที่สุดปัจจุบันก็ใช้คำว่า "ความสงบเรียบร้อยของประชาชน" คำว่า the rule of law แปลกันว่า หลักธรรม, หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย, นิติธรรมวินัย, หลักกฎหมาย, หลักธรรมแห่งกฎหมาย, นิติปรัชญา, นิติศคมร์ และหลักนิติธรรม ซึ่งคำหลังนี้เป็นที่นิยมที่สุด นอกจากนี้ก็ยังแปลคำว่า copy right ว่าลิขสิทธิ์ patent right เป็นนิติสิทธิหรือสิทธิในการประดิษฐ์ แม้ว่า

บางทีอาจจะ कुछ ๆ อยู่มาก ดังเช่นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔๔ ว่า "ถ้าใน เชื่อกันมีเส้นขนานคู่ซึ่งขวางไว้ด้านหน้ากับมี...คำว่า "และบริษัท"อยู่ในระหว่างเส้นทั้งสองนั้น ไซ้..." คำว่า "และบริษัท" อาจทำให้ยุ่งมากกว่าแทนที่จะใช้ภาษาเดิมว่า and Co. หรือ & Co. หรือ แอนด์โก, ใน เชื่อกันคู่คร่อม แต่ผู้ร่างยังรักษาเอกลักษณ์และความเป็นกฎหมายไทยไว้ได้ อย่างเหนียวแน่น

แต่น่าเสียดายว่าในการร่างกฎหมายปัจจุบัน ความพยายามที่จะกำหนดคำเหล่านี้เป็นไทย จะเลือนบางลงไป เราจะเห็นพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็น คอมมิวนิสต์ พระราชบัญญัติ ปิโตรเลียม แห่งประเทศไทย พระราชบัญญัติประกอบธุรกิจเงินหลักทรัพย์ และธุรกิจ เครดิตฟองซิเอร์ หรือคำว่า ทรัสต์ มากมายขึ้นทุกขณะ

ในอนาคตอันใกล้อาจมีพระราชบัญญัติชื่อว่า "ฟาร์มแอ็ค" ออกมาอย่างไม่น่าหน้าสำหรับ ก็ได้ พร้อมทั้งคำอธิบายที่น่าฟังแต่แปร่งหูหกล ๆ ว่า .. ฟ.พัน สระอา ร. เรือ ก็เป็น อักษรไทยทุกตัวนี้ จะว่าเป็นภาษาต่างประเทศได้อย่างไรกัน?

๖. การใช้ถ้อยคำสำนวนในกฎหมายไทย

ถ้อยคำสำนวนความในกฎหมาย ปกติแล้วก็จะได้รับการเลือกเฟ้นอย่างดีมาจากผู้ร่าง แต่กระนั้นก็ดี การคัดเลือกอย่างพิถีพิถันก็ยังก่อให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ เนื่องจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างผู้เขียนและผู้ใช้ เช่น

๖.๑ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๔๓ บัญญัติว่า "การกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาทขึ้นไป ถ้ามิได้มีหลักฐาน แห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่"

การอ่านมาตราดังกล่าวให้ถูกต้อง ผู้อ่านจะต้องได้ศึกษาหลักการใช้การตีความ กฎหมาย และแนวคำพิพากษากฎีกาต่าง ๆ มาพอสมควร เพราะคำว่า มีหลักฐานเป็นหนังสือ ย่อมแตกต่างจากการ ทำเป็นหนังสือ ซึ่งเป็นแบบแห่งความสมบูรณ์ของนิติกรรม การกู้ยืมที่มีหลักฐานเป็นหนังสือแม้จะไม่ได้ทำเป็นหนังสือก็สมบูรณ์ได้ แต่การเข้าซื้อที่ไม่ทำเป็นหนังสือเป็นนิติกรรมที่เสียเปล่าใช้ไม่ได้

นอกจากนี้ คำว่าการกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาท และข้อความที่ว่า จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ อาจอาจทำให้เข้าใจไปได้หลายอย่าง เช่น

๑. การกู้ยืมเงินไม่เกิน ๕๐ บาท ไม่ต้องมีหลักฐานก็ฟ้องได้
๒. การกู้ยืมเงินไม่เกิน ๕๐ บาท ฟ้องไม่ได้
๓. การกู้ยืมเงินกว่า ๕๐ บาท ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ
๔. การกู้ยืมเงินเกินกว่า ๕๐ บาท ถ้าไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือฟ้องไม่ได้
๕. การกู้ยืมเงินเกินกว่า ๕๐ บาท ถ้าไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือฟ้องเรียกได้ไม่เกิน ๕๐ บาท

ความจริงแล้วมาตรานี้ต้องการจะบอกเพียงว่า การกู้ยืมเงินไม่ต้องทำตามแบบใด ๆ ก็สมบูรณ์ตามกฎหมาย ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องคืนเงินที่กู้ไป แต่ถ้าจะมาให้ศาลบังคับคดีให้แล้ว ถ้าเงินกู้ไม่เกิน ๕๐ บาท ก็สามารถนำสืบด้วยวาจาได้ ถ้าเกินกว่านั้นก็ต้องมีหลักฐานการกู้ยืมยืนยัน

อนึ่งเรื่องความสมบูรณ์ของสัญญา ก็กับการฟ้องร้องคดีได้หรือไม่เป็นข้อที่อาจพิจารณาในรายละเอียดอีกมาก

๖.๒ การใช้ คำว่า และ/หรือ ซึ่งรู้สึกว่าจะมานิยมกันมาก เข้าใจว่าเอามาจากสำนวนภาษาต่างประเทศ and/or มาใช้ ซึ่งหลายคนอาจเสียความรู้สึกหรืออาจงงว่า จะเอาอย่างไรกันแน่ หากจะนึกถึงตัวอย่างในการใช้และ/หรือก็คงต้องเทียบกับความผิดทางอาญาที่บัญญัติว่า "..... ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ" ถ้าจะใช้และ/หรือในสำนวนนี้ ก็ต้องเขียนใหม่ว่า "..... ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และ/หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท" ก็เป็นภาษาประหลาดคำดี แต่ก็น่าคิดว่าควรจะประหลาดหรือไม่

ข้อที่น่าพิจารณาเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำกำหนดโทษทางอาญานี้คือ แทนที่จะบัญญัติโทษว่า "..... ปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท" หรือ "..... จำคุกไม่เกินห้าปี" ถ้าจะบัญญัติว่า "..... ปรับถึงหนึ่งหมื่นบาท" หรือ "..... จำคุกสูงถึงห้าปี" น่าจะให้ความรู้สึกในทางจิตวิทยาได้ดีกว่าเดิม

๖.๓ ในบางกรณีกฎหมายบัญญัติให้ลงเล่นได้เหมือนกัน ตามประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔ ที่แก้ไขเพิ่มเติมแล้ว บัญญัติว่า

"มาตรา ๒๒๔ ในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน
สองหมื่นบาท ห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ในข้อเท็จจริง เว้นแต่ผู้พิพากษาหนึ่ง
พิจารณาตัดสินในศาลชั้นต้นได้ทำความเห็นแย้งไว้ หรือได้รับรองว่ามีเหตุอัน
ควรอุทธรณ์ได้ หรือถ้าไม่มีความเห็นแย้ง หรือคำรับรองเช่นนั้นต้องได้รับ
อนุญาตให้อุทธรณ์เป็นหนังสือจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรืออธิบดีผู้พิพาก
ษาศาลฎีกาแล้วแต่กรณี

บทบัญญัติในวรรคก่อนมิให้ใช้บังคับในคดีฟ้องขอให้ปลดปล่อยลูกขึ้นไม่
อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ คดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคลหรือสิทธิในครอบ
ครองและคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ เว้นแต่ในคดีฟ้องเรียกค่าเช่าอสังหา
ริมทรัพย์ อันมีทุนทรัพย์ไม่เกินสองหมื่นบาท หรือคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าออกจาก
อสังหาริมทรัพย์ อันมีค่าเช่าในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสองพันบาทหรือ
คดีฟ้องขับไล่ผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์ซึ่งในขณะยื่นคำฟ้องอาจให้เช่าได้
ไม่เกินเดือนละสองพันบาทและจำเลยมิได้กล่าวแก่เป็นข้อพิพาทด้วยกรรมสิทธิ
หรือมิได้ยกข้อโต้แย้งในเรื่องแปลความหมายแห่งข้อความในสัญญาเช่า หรือ
อาศัย"

ดังนี้ เห็นได้ว่า ข้อความวรรคแรกได้วางหลักว่า ห้ามอุทธรณ์ข้อเท็จจริง แต่ก็มีข้อยก
เว้นถ้ามีความเห็นแย้ง และยกเว้นอีกว่า แม้จะไม่มีความเห็นแย้งก็อุทธรณ์ได้....วรรคสอง
ยกเว้นวรรคแรก ต่อมาก็มีข้อความยกเว้นความดันวรรคสอง แต่ในตอนท้ายก็ยกเว้นข้อยกเว้นนั้น
อีก มาตรานี้เลยมีหลักและข้อยกเว้นของข้อยกเว้น ของข้อยกเว้น ของข้อยกเว้น ของข้อยกเว้น...
ผมเลยขอยกเว้นการศึกษาวีรณาคือ ปล่อยให้ผู้ที่พิเคราะห์ดีกว่าผมว่ากันไปเองก็แล้วกัน

บางทีแม้คำธรรมดา ๆ ก็อาจเข้าใจผิดได้ ครั้งหนึ่งผมไปสอนชาวบ้านเรื่องความผิดฐาน
ข่มขืนกระทำชำเรา กฎหมายบัญญัติว่า "ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตน....."

มีผู้ฟังท่านหนึ่งถามผมว่า "ถ้าเป็นอย่างนี้คนที่ไม่มีภริยาก็คงจะอดนอนไม่ได้สิครับ เพราะข้อความที่ว่า "หญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตน" แสดงว่าผู้กระทำความผิดจะต้องมีภริยาแล้ว แต่ไปทำกับหญิงอื่น" ผมเองก็มันไปเลย

๖.๔ การแปลศัพท์จากภาษาต่างประเทศ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ยกเว้นบรรพหัตที่แก้ไขใหม่ ได้ร่างขึ้นเป็นภาษาอังกฤษก่อนแล้ว จึงแปลเป็นภาษาไทย นักกฎหมายสมัยนั้นท่านพยายามแปลเป็นไทยให้ได้ทุกตัวอักษร แต่บางทีคำภาษาไทยอาจมีความหมายไม่กระชับหรือไม่กว้างเท่าด้วยคำในภาษาอังกฤษ บางทีอาจแตกต่างกันไปเลย จึงจำเป็นต้องอ่านฉบับภาษาอังกฤษค้นร่างไปด้วย เพื่อช่วยในการหาความหมายของคำ คำนั้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔ บัญญัติว่า "ทรัพย์สินนั้นท่านหมายความว่า รวมทั้งทรัพย์สิน ทั้งวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้"

ภาษาอังกฤษเขียนไว้ว่า "Property includes things as well as incorporeal objects, susceptible of having a value and of being appropriated."

ในประมวลกฎหมายเดียวกัน มาตรา ๔๔๓ บัญญัติว่า "อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญา... และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย"

ภาษาอังกฤษเขียนว่า "Sale is a contract and the buyer agrees to pay to the seller a price for it."

ดังนี้ คงจะเห็นได้ว่าในฉบับภาษาไทยนั้น เราใช้คำว่า ราคา ทั้ง 2 มาตรา แต่ภาษาอังกฤษใช้คำต่างกัน คือ คำว่า value กับ price^{๑๐} ซึ่งถ้าไม่ได้พิจารณาภาษาอังกฤษควบไปด้วยแล้ว คำว่าทรัพย์สิน จะจำกัดเพียงเป็นวัตถุที่สามารถกำหนดราคาซื้อขายกันเท่านั้น ถ้าวัตถุใดกำหนดราคาในทางค้าขาย (price) ไม่ได้ สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ทรัพย์สิน เช่น จดหมายส่วนตัวของคนรัก กระดุกบรรพบุรุษที่เก็บไว้รักษาเอาไว้ ไม่มีใครเขาต้องการซื้อขาย กำหนดราคาก็ไม่ได้ แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะคำว่าราคาในเรื่องทรัพย์สิน หมายถึง value หรือคุณค่าของตัววัตถุนั้นเอง แม้ซื้อขายราคาไม่ได้ หากแต่มีคุณค่าสำหรับเจ้าของ สิ่งนั้นก็เป็ทรัพย์สิน การเอาจดหมายรัก

หรือกระต๊อบบรรพบุรุษเอาเขาไป จึงเป็นการลักทรัพย์ได้ ดังนี้ เป็นต้น

อีกเรื่องหนึ่งที่นำมาคิดกันก็คือ เมื่อเร็ว ๆ นี้ กระทรวงการต่างประเทศได้พยายามให้ความหมายของคำว่า enjoy right ว่า "บันเทิงสิทธิ" หรือ "อุปโภคสิทธิ" ซึ่งน่าประหลาดใจมาก เพราะคำว่า enjoy นี้ มีใช้หมายถึงเพียงว่า บันเทิงรื่นเริงเท่านั้น อาจมีความหมายเพียงแค่ มี (to have, possess) หรือได้ประโยชน์ (have benefit of) ก็ได้^{๑๑} และก็ไม่มีทางแปลว่า อุปโภคไปได้ ดังนั้นด้วยความเคารพในความเห็นของผู้แปล ผมมีความเห็นว่า enjoy right ถ้าจะแปลว่า มีสิทธิ หรือใช้สิทธิ หรือใช้สิทธิได้อย่างสมบูรณ์ หรือใช้สิทธิอย่างเต็มที่ น่าจะให้ความหมายที่ทันสมัยมากกว่าบันเทิงสิทธิ หรืออุปโภคสิทธิกระมัง

๖.๕ ส่วนกฎหมาย ท่านผู้ศึกษาและไม่ได้ศึกษากฎหมาย แต่ได้อ่านกฎหมายมาบ้าง จะสังเกตได้ว่า ถ้าเป็นกฎหมายรุ่นเก่า ๆ แล้ว จะมีคำที่เหมือนกันเป็นส่วนเกินมา เช่น คำว่า ท่าน "...ท่านให้ถือว่า...ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า..." หรือคำว่า มัน "... ท่านว่ามันยังไม่รู้ผิดและชอบ..." หรือคำว่า ไซร์ "ถ้าผู้ฝากต้องการไซร์.....,..... และศาลมีอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ไซร์..." เป็นต้น หากใช้คำฟุ่มเฟือยไร้จุดประสงค์ในการเขียนไม่ หากแต่คำว่า ท่าน น่าจะเป็น grammaticle subject ตามแบบอย่างการเขียนของภาษาอังกฤษและภาษาไทย ที่ต้องมีประธานเป็นผู้กระทำเสมอ ส่วนคำว่า ไซร์ น่าจะทำหน้าที่คล้ายเครื่องหมายวรรคตอน และทำให้ส่วนอื่นหลุด หลงเหินหาว

มาตรา ๔ วรรคสามตอนท้าย "... และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้น^{๑๒} ไม่มีด้วยไซร์ ท่านให้วินิจฉัยตามกฎหมายทั่วไป" กับข้อความว่า "... และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้น^{๑๓} ไม่มี ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป" ไม่ทราบว่าข้อความหลังจะขาดรสชาติทางภาษาไปบ้างหรือไม่ หรือว่ากระต๊อครึ

นอกจากนี้แล้วน่าสังเกตว่า การใช้คำเหล่านี้ทำให้ภาษาสละสลวยและแสดงความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนอันเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยมาแต่โบราณ จึงใช้ถ้อยคำส่วนหนึ่งที่คล้องจองกันในโอกาสที่จะทำได้ โปรดสังเกตบทกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งดังนี้

มาตรา ๔ วรรคสาม "... ถ้าบทกฎหมายเช่นนี้ ไม่มีด้วยไซ้ร ท่านให้....."

มาตรา ๑๕ "สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก....."

มาตรา ๑๕๑ "...และเป็นเงื่อนไขอันจะสำเร็จได้หรือไม่ สุดแล้วแต่ใจของฝ่ายลูกหนี้ ..."

มาตรา ๑๕๔ "...เว้นแต่จะปรากฏโดยเนื้อความแห่งตราสาร หรือโดยพฤติการณ์แห่งกรณี.....ให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายเจ้าหนี้ หรือแก่ผู้กรณีทั้งสองฝ่าย....."

มาตรา ๓๔๕ "... ว่าชานวานไซ้....."

มาตรา ๑๑๔๒ "... บุริมสิทธิจะมีแก่กันนั้น ๆ เป็นอย่างไร ท่านห้ามมิให้แก้ไขอีกเลย""

การร่างกฎหมายในปัจจุบันนี้ ไม่ค่อยพิถีพิถันกับการใช้สำนวนความเหล่านี้เท่าใด ถ้าจะว่าไปก็คงคล้ายเรื่องของเนื้อสมันที่มันวันจะสูญพันธุ์หมดไป

๗. ภาษาถิ่น

ในเรื่องของภาษาถิ่น หรือภาษาพื้นบ้านนี้ อาจไม่ใช่ปัญหาที่เกี่ยวกับกฎหมายโดยตรง แต่ถ้าเป็นข้อเท็จจริงที่เมื่อเข้าใจผิดแล้ว ทำให้การปรับข้อกฎหมายผิดไปเกิดความไม่เป็นธรรมได้ ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร เล่าให้ฟังว่า^{๑๒}

"เมื่อผู้เขียนไปรับราชการ ณ ศาลจังหวัดเชียงใหม่ครั้งแรก ๆ นั้น, มีพยานคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้เสียหายให้การว่า, หลังจากที่ถูกปล้นกลางทางแล้วก็ไปบ้าน. ผู้เขียนก็จึงนึกว่า, พยานจะต้องไปที่บ้านทำไม, ในเมื่อถูกปล้นกลางทาง. ผู้เขียนอดสงสัยไม่ได้ถึงลักษณะหนึ่งว่า, 'วัวหายล้อมคอก! แต่ก็ไม่ได้ทำให้เข้าใจกระจ่างขึ้น, เพราะความหมายของสุภาษิตบทนั้น, ไม่ตรงกับเรื่องในคดีดังกล่าว. ต่อมาพยานอีกปากหนึ่งในคดีเดียวกันนั้นเองก็เบิกความว่า, 'ไปบ้าน, อีก'. พยานอีกปากก็อีกหลายปากต่อมาก็เบิกความว่า 'ไปบ้าน' หลังจากที่ผู้เสียหายถูกปล้น

แล้วเหมือนกัน, ในที่สุด, ผู้เขียนถามคู่ความทั้งสองฝ่ายว่า, 'ปึกบ้าน' หมายความว่า
 ถึงอะไร? ก็ได้รับคำตอบว่า, ความจริงไม่ใช่ 'ปึกบ้าน', คำที่ถูกต้องคือ, 'ปึก
 บ้าน', ซึ่งมีความหมายว่า 'กลับบ้าน'.

..... ฯลฯ

ในคดีชั้นขึ้นกระทำซ้ำเราคดีหนึ่ง, ผู้เขียนถามจำเลยเมื่ออ่านฟ้องให้จำ
 เลยฟังแล้วว่า, 'จำเลยจะรับสารภาพไหม?' จำเลยแถลงว่า, 'บ๊อ! มันสู้ผม
 ยัย'. ผู้เขียนถามซ้ำอีก, จำเลยยืนยันว่า, 'มันสู้ผมยัยบ๊อ! กลับไปกลับมาอยู่เช่น
 นั้น. จำเลยรายนั้นมาจากอำเภออมก๋อย, ซึ่งเป็นท้องที่ที่ตุรกันการแห่งหนึ่งของเชียงใหม่.
 ผู้เขียนบอกจำเลยว่า, 'อ้าว! เมื่อมันสู้, จำเลยจะปฏิเสธได้อย่างไร?
 รับเสียดีกว่า, ศาลจะได้หาทางลดหย่อนผ่อนโทษให้ตามสมควรแก่รูปคดี'. จำเลย
 ก็ยืนยันแนบกระด้างขาคีว่า, 'บ๊อ! มันสู้ผมยัย'. ผู้เขียนพูดคืบหน้าว่า 'เอา
 น้า, รับก็รับเสียเถอ, ศาลจะลดโทษให้'. จำเลยก็ยังยืนยันกรานอยู่เช่นเดิม. ใน
 ท้ายที่สุด, โจทก์อธิบายให้ผู้เขียนฟังว่า, ความจริงคำว่า 'สู้', ในภาษาคำเมือง
 (ภาษาพื้นเมืองของเชียงใหม่) มิได้มีความหมายว่า, จำเลยหรือผู้เสียหาย 'ต่อสู้',
 หากแต่หมายความว่าผู้เสียหายรักใคร่, หรือพึงพอใจในตัวจำเลย".

ภาษาพื้นเมืองแบบนี้ทำให้ความหมายกลับเป็นตรงข้าม. ถ้าไม่เข้าใจจำเลยอาจต้องรับโทษ
 ทั้ ๓ ที่การกระทำของจำเลย อาจไม่เป็นความผิดเลยก็ได้ หรือคำฟ้องที่ว่า จำเลยชโมยยานัด
 ของโจทก์ไปกินทันที 2 กิโลกรัม อาจทำให้คำฟ้องไม่น่าเชื่อถือ ถ้าศาลไม่เข้าใจว่ายานัดนั้น ทาง
 ปักข์ได้หมายถึงสับปะรด เพราะศาลคงไม่เชื่อว่าจะมีใครถุนยานัดในทันทีได้ถึง 2 กิโลกรัม

นอกจากนี้ ยังมีถ้อยคำทั่ว ๆ ไป ต้องใช้คำที่ต้องอาศัยความรู้ด้านอื่น ๆ ประกอบ เช่น
 ในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงตอนหนึ่งความว่า ๑๓

"เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีภูผาหินรูปครุฑอยู่ มีสร้อยกังสด...มีพระชะงุ้มผีเทพดา..."

ปัญหาว่า ทิศเบื้องหัวนอนนี้คือทิศใด หลายคนเข้าใจว่าเป็นทิศเหนือ หรือทิศตะวันออก
 แท้จริงเรื่องทิศหัวนอนนี้ ผมเองเข้าใจว่า อาจมาจากพุทธจริยาวัตร ตามประวัติจะทรงผินพระ
 พักตร์ไปทางทิศบูรพาเสมอ ไม่ว่าประทับนั่งหรือนอน ด้วยถือว่าเป็นทิศเบื้องหน้า (ในเรื่องทิศ ๘
 หมายถึง บิดามารดา) ทิศแห่งแสงตะวัน เมื่อพระองค์เสด็จบรรทม แบบสีหไสยา กล่าวคือ นอน